

Lianen groeien ook in Nederland

Klimmers belangrijk voor rijkdom

De zeer zeldzame klimop-bremraap, een halfparasiet.

Wie weleens een tropische oerwoud gezien heeft, zal niet zo gauw op het idee komen om in Nederland naar lianen te zoeken. Toch kennen we drie lianen waarvan er zelfs één in staat is een kleine boom te wurgen: de kamperfoelie. De klimop en de bosrank zijn wat vriendelijker van aard. Hooguit zal een verzwakte boom ermee in de problemen komen. Lianen zijn echter zeer belangrijk voor het bosesysteem.

Klimop opklimmend tegen bomen en als kruipende bodembedekkende heester bij Sint Pietersberg.

Discussie laait nog weleens op over de schade die met name klimop aan bomen zou berokkenen. Aardig in dat verband is een overzicht van de tuin- en bomenkenner P. Miller uit de achttiende eeuw. In dit overzicht staan verscheidene klimplanten, waarvan hij de sierwaarde groot genoeg vond om in bomen laten opgroeien. Lianen betrekken hun voedsel niet uit de bomen die ze omstrengelen, maar uit de bodem. Lichtschuwe pseudowortels of ranken waarmee ze aan de bomen vastzitten hebben alleen een hechtfunctie. Er worden verschillende typen lianen onderscheiden op grond van de aard van het klimsysteem: vlechtende stengels, traliewerkvormende stengels, windende stengels (wilde kamperfoelie), ranken-

de stengels (bosrank) en met hechtwortels klimmende stengels (klimop). Soorten als bramen en rozen die soms een liaanachtige karakter vertonen, laten we hier buiten beschouwing. Behalve de houtige lianen zijn er tal van kruidachtige planten die vergelijkbare groei-inrichtingen hebben ontwikkeld, zoals de hop en de winde.

Bijdrage aan structuurrijkdom

Voor het bosesysteem leveren lianen een belangrijke bijdrage aan de structuurrijkdom. Ze vormen extra plekjes voor allerlei vogels, zoogdieren en ongewervelde dieren en verticale verbindingzones. De drie inheemse lianen zijn bij uitzondering vrijwel niet bedreigd en worden zelfs bevorderd door het natuurlijk bos-

beheer. Wel is de bosrank, die een beperkter areaal heeft, enigszins afgenomen door de achteruitgang van de houtwallen en graften in Limburg. De drie lianen zijn in de meeste gevallen autochtoon. In het algemeen worden ze in bosgebieden niet aangeplant en verbreiden ze zich spontaan. De bosrank zaait zich ook vanuit tuinen uit. Met name de groeiplaatsen langs de rivieren zijn zeker niet alle oorspronkelijk.

De wilde kamperfoelie

De wilde kamperfoelie (*Lonicera periclymenum*) is een soort afkomstig uit de Atlantische bossen die groeit op niet te rijke en ook weer niet al te

ossen

arme bodems. Merkwaaardigerwijs groeien ze in de duinen ook op kalkhoudend schelpzand. Het is een rechtswindende liaan die als klimmer vele meters lang kan worden maar ook als kruipend gewas. Ze verdraagt goed schaduw maar op zonnige plaatsen, zoals in bosranden, komen ze pas in bloei. De roomwitte tot roodpaars aangelopen bloemen hebben in de zomeravonden een sterk zoetige geur en lokken allerlei insecten. De nectarrijke bloemen zijn vooral ingericht op langtongige nachtvlinders zoals pijlstaarten maar ook uiltjes, hommels en zweefvliegen weten ze te vinden. Een specialist voor de kamperfoelie is de kleine ijsvogelvlinder. Er zijn nog andere meer of minder aan kamperfoelie gebonden insecten zoals bladmineerders en een boorvlieg die haar larvestadium in de bessen doorbrengt. Door kamperfoelie omwonden jonge takken of stammen van berken en lijsterbessen vertonen een typische insnoering en vorm en leggen soms het loodje. In de bosranden van de steile mergelhellingen van Zuid-Limburg komt de rode kamperfoelie (*Lonicera xylosteum*) voor. Dit is geen liaan maar een breed uitgroeiende struik die in Nederland zijn uiterste noordgrens bereikt.

De klimop

Met de hulst behoort de klimop (*Hedera helix*) tot de groenblijvende houtige gewassen. Klimop komt voor in de rijkere bostypen. In Zuid-Limburg en de bossen van Oost-Nederland kan de klimop ook massaal de bodem bedekken, soms ten koste van de andere boskruiden. Door het wegvallen van hakhoutbeheer en bosbegrazing zijn soorten als rood peperboompje, rode kamperfoelie en zuurbes sterk achteruitgegaan. De oorzaken zijn de toegenomen schaduw en dat klimop of bosrank hun plaats hebben ingenomen. De klimop heeft geen bepaalde windingsrichting en hecht zich met pseudowortels aan de boomschors vast. Klimop kan zeer oud worden als hij de kans krijgt. De stamomvang kan tot 0,75 m omtrek oplopen. Klimop is een herfstbloeier. De schermvormige bloeiwijze lokt bijen, zweefvliegen, dagvlinders en kevers. De klimopkever is verwant aan het doodskloppertje of bonte knaagkever.

Karakteristieke geveerde vruchten in Bosrank. Vruchtjes vormen pruikebollen.

Deze vertoont echter geen enkele belangstelling voor het eeuwenoude eikenhout van monumenten. Klimop biedt schuil- en broedgelegenheid voor vogels en 'overdagingsplekken' voor bosuilen. Specifiek is de, overigens in Nederland zeldzame klimopbremraap, een halfparasiet.

De bosrank

De bosrank (*Clematis vitalba*) kan uitgroeien tot een polsdikke en tientallen meters lange liaan. De bosrank voldoet nog het meest aan het beeld wat we van lianen hebben. Metershoog kan hij in bomen klimmen, afhangen van takken en weer naar andere bomen toegroeien. Vooral in bosranden kan hij tot brede sluiers uitgroeien. Bij toenemende schaduw in het bos verdwijnt de bosrank langzamerhand. De bosrank kan ook een onderdeel vormen van houtwallen tusschen van sleedoorn, meidoorn en andere doornstruiken. De in de zomer bloeiende bloemen bevatten geen nectar maar worden druk bezocht door allerlei insecten die stuifmeel zoeken. De dopvruchten vallen op door de langgeveerde vruchtsnavels die als pruikebollen aan de twijgen hangen.

Fraaie ruige sluiergemeenschap met bosrank in bosrand Zuid-Limburg.

De bosrank is algemeen in de kalkhoudende bossen en houtwallen van Zuid-Limburg. Langs de grote rivieren breidt de soort zich uit. Een fraaie groeiplaats is te zien langs de Rijn in de Gelderse Poort bij Millingen.

Bert Maes

B. Maes heeft een ecologisch adviesbureau en is deskundige op het gebied van inheemse bomen en struiken. Eerdere artikelen over inheemse bomen en struiken in Nederland zijn verschenen in Tuin & Landschap, nummers 2, 7, 12, 17 en 23 van 1992 en in nummers 3 en 11 van 1993.

Rijkbloeiende kamperfoelie in een bosrand.